

АКМЕОЛОГИК ЁНДАШУВ АСОСИДА БЎЛАЖАК БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ МЕТОДИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МЕТОДИКАСИ

Мамасидикова Наима Тохиржон қизи

Turan International University ассистент ўқитувчиси

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22139752>

Аннотация

Мазкур мақолада бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик компетентлигини шакллантириш жараёнида акмеологик ёндашувдан фойдаланишнинг назарий ва амалий жиҳатлари ёритилган. Акмеологик ёндашувнинг шахсни касбий фаолиятда юқори натижаларга эришишга йўналтириши, бўлажак ўқитувчининг касбий-мотивацион, когнитив, операцион-фаолият ва рефлексив компонентларини ривожлантиришдаги аҳамияти таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: акмеология, акмеологик ёндашув, бўлажак ўқитувчи, бошланғич таълим, методик компетентлик, касбий компетентлик, педагогик маҳорат, рефлексия, касбий ривожланиш, педагогик технология.

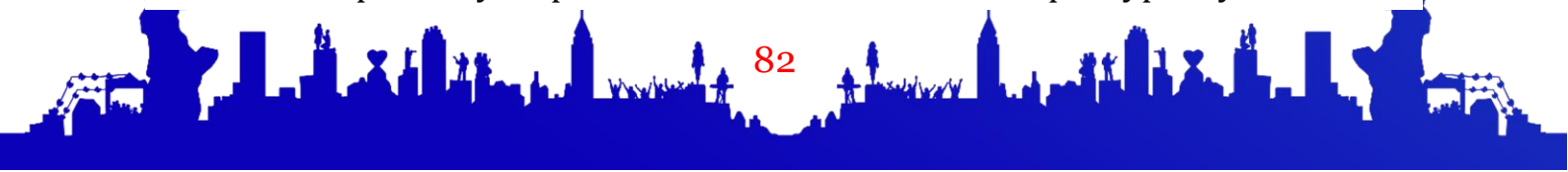
Замонавий таълим тизимида ўқитувчининг касбий компетентлиги ва педагогик маҳоратини ривожлантириш устувор вазифалардан бири ҳисобланади. Айниқса, бошланғич таълим босқичида ўқитувчининг методик тайёргарлиги муҳим аҳамият касб этади. Чунки бошланғич синф ўқитувчиси ўқувчиларнинг таълим олишга бўлган муносабати, мустақил фикрлаши, билимларни ўзлаштириш усуллари ва шахсий ривожланишига бевосита таъсир кўрсатади.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчисининг методик компетентлиги фақат назарий билимларни эгаллаш билан чекланмайди. У таълим жараёнини лойиҳалаш, мақсад ва натижаларни белгилаш, самарали метод ва технологияларни танлаш, ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олиш, таълим натижаларини баҳолаш ҳамда ўз педагогик фаолиятини таҳлил қилиш қобилиятларини ҳам қамраб олади.

Шу нуқтаи назардан, бўлажак ўқитувчини касбий фаолиятга тайёрлашда шахснинг ички имкониятларини ривожлантириш, касбий ўсишга интилишини шакллантириш ва ўз-ўзини такомиллаштиришини таъминлашга қаратилган акмеологик ёндашув алоҳида аҳамиятга эга.

Акмеологик ёндашувнинг назарий асослари

«Акмеология» тушунчаси инсоннинг етуклик давридаги ривожланиши, унинг касбий фаолиятда энг юқори натижаларга эришиш имкониятлари ва бу жараённи таъминловчи омилларни ўрганувчи илмий

йўналиш сифатида қаралади. Таълим жараёнида акмеологик ёндашувдан фойдаланишнинг асосий мақсади шахснинг мавжуд имкониятларини аниқлаш ва уларни касбий камолот сари йўналтиришдан иборат.

Педагогик таълимда акмеологик ёндашув бўлажак ўқитувчини тайёр билимларни ўзлаштирувчи субъект сифатида эмас, балки ўз касбий фаолиятини мустақил ташкил эта оладиган, ўзини баҳолайдиган ва доимий равишда ривожлантириб борадиган фаол шахс сифатида шакллантиришни назарда тутди.

Акмеологик ёндашувнинг асосий хусусиятлари қуйидагиларда намоён бўлади:

- бўлажак ўқитувчининг шахсий ва касбий имкониятларини аниқлаш;
- касбий мақсадларни белгилаш ва уларга эришиш мотивациясини кучайтириш;
- мустақил таълим олиш ва ўз-ўзини ривожлантириш кўникмаларини шакллантириш;
- педагогик фаолиятда ижодкорлик ва ташаббускорликни қўллаб-қувватлаш;
- ўз фаолиятини мунтазам таҳлил қилиш ва рефлексия қилиш;
- касбий камолотга йўналтирилган индивидуал ривожланиш траекториясини белгилаш.

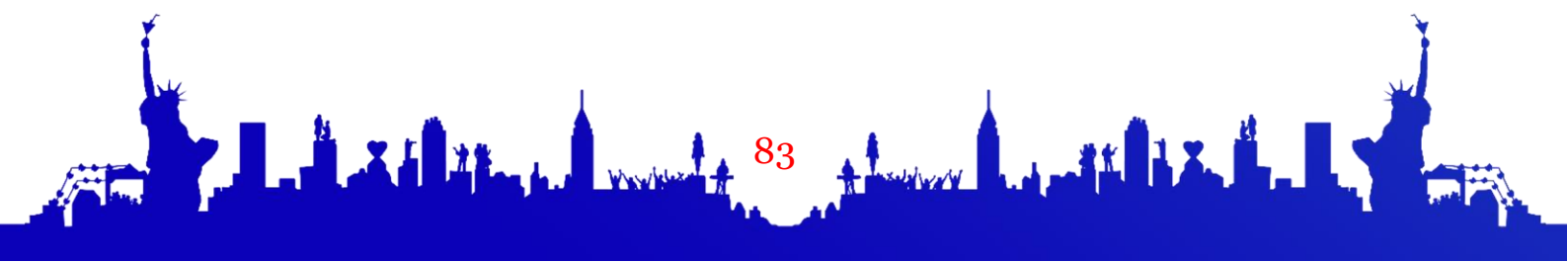
Демак, акмеологик ёндашув методик компетентликни шакллантиришда «билим – кўникма – фаолият – таҳлил – ўзини такомиллаштириш» узвийлигини таъминлайди.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчисининг методик компетентлиги

Методик компетентликни бўлажак ўқитувчининг таълим-тарбия жараёнини методик жиҳатдан тўғри ташкил этиш, педагогик вазиятларга мос метод ва воситаларни танлаш, замонавий таълим технологияларидан самарали фойдаланиш ҳамда таълим натижаларини таҳлил қилишга тайёрлиги сифатида изоҳлаш мумкин.

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчисининг методик компетентлигини қуйидаги таркибий компонентлар асосида белгилаш мақсадга мувофиқ:

Мотивацион-компонент. Унда касбга қизиқиш, педагогик фаолиятга ижобий муносабат, касбий ўсишга эҳтиёж ва ўз имкониятларини ривожлантиришга интилиш шаклланади.

Когнитив компонент. Бошланғич таълим методикаси, педагогика, психология, фанларни ўқитиш методикаси ва замонавий таълим технологиялари бўйича билимларни қамраб олади.

Операцион-фаолият компоненти. Таълим жараёнини режалаштириш, дарс ишланмаларини тайёрлаш, метод ва технологияларни танлаш, ўқувчилар фаолиятини ташкил этиш ҳамда таълим натижаларини баҳолаш кўникмаларини ифодалайди.

Рефлексив компонент. Ўз педагогик фаолиятини баҳолаш, хатоларни аниқлаш, уларни бартараф этиш йўллари белгилаш ва кейинги касбий ривожланиш мақсадларини ишлаб чиқиш қобилиятини назарда тутди.

Ушбу компонентларнинг ўзаро интеграцияси бўлажак бошланғич синф ўқитувчисининг методик компетентлигини яхлит тизим сифатида шакллантириш имконини беради.

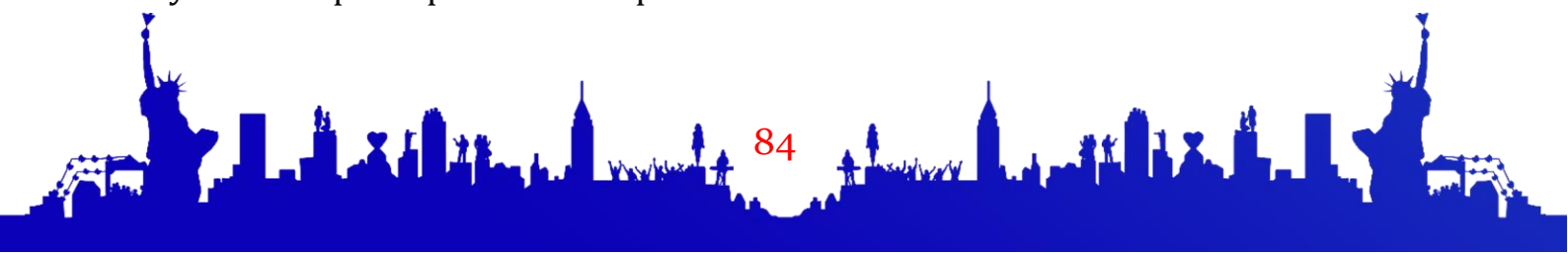
Акмеологик ёндашув асосида методик компетентликни шакллантириш методикаси

Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик компетентлигини акмеологик ёндашув асосида шакллантириш методикаси мақсадли, босқичма-босқич ва рефлексив хусусиятга эга бўлиши лозим.

Методиканинг умумий мақсади — бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларини касбий фаолиятда мустақил қарор қабул қила оладиган, замонавий педагогик технологияларни самарали қўллайдиган ва ўз касбий ривожланишини бошқара оладиган компетент мутахассис сифатида тайёрлашдан иборат.

Ушбу мақсадни амалга ошириш учун қуйидаги вазифалар белгиланади:

1. Бўлажак ўқитувчиларда педагогик касбга ижобий мотивацияни шакллантириш.
2. Бошланғич таълим методикасига оид назарий билимларни чуқурлаштириш.
3. Методик фаолиятни амалий бажариш кўникмаларини ривожлантириш.
4. Муаммоли ва педагогик вазиятларни мустақил ҳал қилиш қобилиятини шакллантириш.
5. Ўз педагогик фаолиятини таҳлил қилиш ва баҳолаш кўникмаларини ривожлантириш.

6. Касбий ўз-ўзини ривожлантириш ва узлуксиз таълим олиш эҳтиёжини кучайтириш.

Методикани амалга ошириш жараёнини тўрт босқичда ташкил этиш мумкин.

1-босқич — мотивацион-диагностик босқич

Ушбу босқичда талабаларнинг касбий қизиқишлари, методик тайёргарлик даражаси, педагогик фаолиятга муносабати ва ўз-ўзини ривожлантириш эҳтиёжлари аниқланади.

Диагностика мақсадида сўровнома, тест, суҳбат, ўз-ўзини баҳолаш ва кузатиш методларидан фойдаланиш мумкин. Талабага «Мен қандай ўқитувчи бўлишни истайман?», «Менинг кучли ва заиф томонларим нималар?», «Касбий ривожланишим учун нималарни ўзгартиришим керак?» каби рефлексив саволлар берилади.

2-босқич — когнитив-методик босқич

Бу босқичда талабаларнинг методик билимлари бойитилади. Бошланғич таълим фанларини ўқитиш методикаси, интерфаол таълим методлари, компетенциявий ёндашув, дифференциал ва индивидуал таълим, форматив баҳолаш, рақамли таълим воситалари каби масалаларга алоҳида эътибор қаратилади.

Мазкур босқичда муаммоли маъруза, семинар, кейс-стади, лойиҳа усули, ақлий ҳужум, кичик гуруҳларда ишлаш каби методлардан фойдаланиш самарали ҳисобланади.

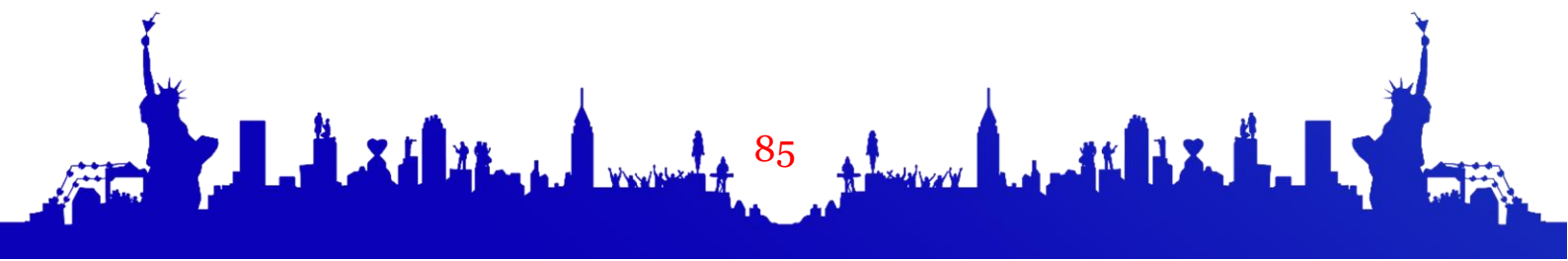
3-босқич — амалий-фаолият босқичи

Методик компетентликни шакллантиришнинг асосий қисми айнан амалий фаолият орқали таъминланади. Талабалар дарс лойиҳаларини ишлаб чиқиш, микродарслар ўтказиш, педагогик вазиятларни таҳлил қилиш, ўқув топшириқларини тузиш ва таълим натижаларини баҳолаш каби фаолиятларга жалб қилинади.

Масалан, талабага бошланғич синфда ўқувчиларнинг ўқишга қизиқишини оширишга қаратилган дарс фрагментини ишлаб чиқиш топшириғи берилади. Талаба дарс мақсадини белгилайди, методларни танлайди, ўқувчилар фаолиятини режалаштиради ва баҳолаш мезонларини ишлаб чиқади.

Шу тариқа назарий билим амалий фаолият билан интеграциялашади.

4-босқич — рефлексив-акмеологик босқич

Ушбу босқичда талабанинг ўз фаолиятини мустақил таҳлил қилиши ва кейинги касбий ривожланиш мақсадларини белгилашига эътибор қаратилади.

«Рефлексив кундалик», «Менинг касбий ўсиш харитам», портфолио, ўз-ўзини баҳолаш варақалари ва педагогик фаолият таҳлили каби воситалардан фойдаланиш мумкин.

Мазкур босқичнинг муҳим натижаси талабанинг «Мен нимани биламан?», «Нимани бажара оламан?», «Қайси жиҳатларимни ривожлантиришим керак?» деган саволларга мустақил жавоб бера олишидир.

Педагогик шарт-шароитлар

Акмеологик ёндашув асосида методик компетентликни самарали шакллантириш учун бир қатор педагогик шарт-шароитларни таъминлаш зарур.

Биринчидан, таълим жараёнида талабанинг субъектив позициясини таъминлаш керак. Талаба тайёр маълумотни қабул қилувчи эмас, балки билимни мустақил изловчи ва амалиётда қўлловчи субъект сифатида намоён бўлиши лозим.

Иккинчидан, таълим мазмуни касбий фаолиятга яқинлаштирилиши зарур. Назарий материаллар реал педагогик вазиятлар, кейслар, дарс лойиҳалари ва педагогик амалиёт билан боғланиши методик компетентликнинг ривожланишига хизмат қилади.

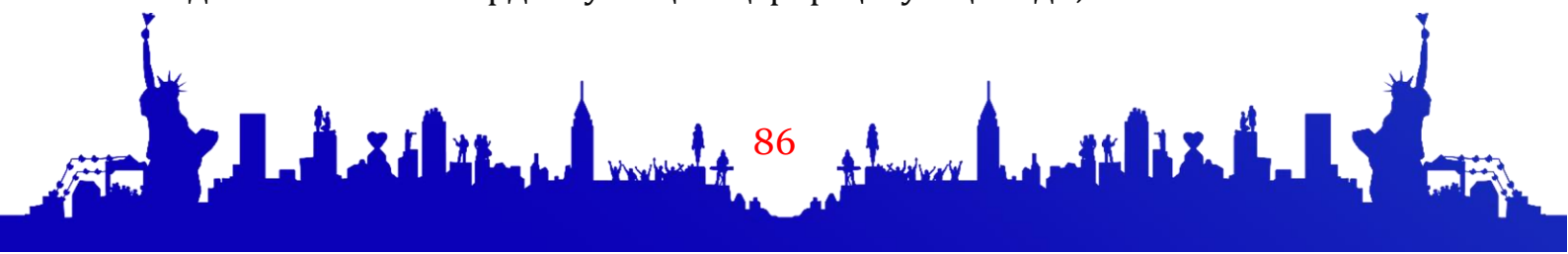
Учинчидан, индивидуал ривожланиш траекториясини шакллантириш муҳим. Ҳар бир талабанинг бошланғич тайёргарлиги ва шахсий имкониятларидан келиб чиқиб, унинг касбий ўсиш мақсадлари белгилаб борилиши лозим.

Тўртинчидан, рефлексив муҳит яратиш талаб этилади. Талаба ўз фаолияти натижаларини мунтазам таҳлил қилиши ва ўз хатоларидан таълим олиши учун қулай педагогик муҳит ташкил этилиши зарур.

Методиканинг самарадорлигини баҳолаш мезонлари

Методиканинг натижадорлигини баҳолашда мезонли ёндашувдан фойдаланиш мақсадга мувофиқ. Бунда методик компетентликнинг мотивацион, когнитив, амалий ва рефлексив компонентлари ҳисобга олинади.

Юқори даража — талаба методик билимларни чуқур эгаллаган, педагогик вазиятларда мустақил қарор қабул қилади, замонавий таълим

технологияларини мақсадга мувофиқ танлайди, ўз фаолиятини таҳлил қилади ва касбий ривожланиш режасига эга.

Ўрта даража — талаба асосий методик билим ва кўникмаларга эга, бироқ мураккаб педагогик вазиятларда ўқитувчи ёрдамига эҳтиёж сезади. Рефлексив фаолияти қисман шаклланган бўлади.

Паст даража — методик билимларни амалиётга татбиқ этишда қийинчиликларга дуч келади, педагогик қарорларни мустақил қабул қила олмайди ва ўз касбий фаолиятини баҳолаш кўникмалари етарли даражада шаклланмаган бўлади.

Шу мезонлар асосида таълим жараёни бошида ва якунида диагностика ўтказилиб, талабаларнинг методик компетентлигидаги ўзгаришлар аниқланиши мумкин.

Хулоса

Акмеологик ёндашув асосида бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг методик компетентлигини шакллантириш уларнинг касбий тайёргарлигини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиш имконини беради. Мазкур ёндашувнинг асосий устунлиги шундаки, у талабани фақат педагогик билимлар билан қуроллантиришга эмас, балки унинг шахсий ва касбий имкониятларини ривожлантиришга, мустақил касбий фаолиятга тайёрлашга ҳам йўналтирилади.

Тадқиқот натижаларини умумлаштириш асосида айтиш мумкинки, методик компетентликни шакллантириш жараёнида мотивация, назарий билим, амалий фаолият ва рефлексиянинг узвий бирлиги таъминланиши зарур. Айниқса, микродарслар, кейс-стади, педагогик лойиҳалаш, портфолио ва рефлексив кундалик каби методлар талабаларнинг методик компетентлигини ривожлантиришда самарали восита бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Деркач А.А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека. — Москва: РАГС, 2000.
2. Бодалев А.А. Вершина в развитии взрослого человека: характеристики и условия достижения. — Москва: Флинта, 1998.
3. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. — Москва: Академия, 2006.
4. Хуторской А.В. Компетентностный подход в обучении. — Москва: Эйдос, 2003.

